

Фізична культура в умовах становлення радянської тоталітарної культури (1920-ті рр.)

Тимошенко Ю.О.

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Анотація:

Розглянуто стан і розвиток фізичної культури і спорту в УРСР міжвоєнної доби. З'ясовано місце фізичної культури в процесі формування радянського тоталітаризму. У дослідженні використано, переважно, архівні документи. Закцентовано увагу на парадигмальну спрямованість фізичної культури, власне – на її милітарність. Обґрунтовано думку, що фізична культура в досліджуваний період виконувала не стільки спортивну чи оздоровчу функції, скільки ідеологічну. Зазначено, що у спортивній політиці комуністичної партії надавалась перевага саме мультиспортивним заходам. Доведено, що вирішальну роль у розвитку фізкультурно-спортивної сфери в УРСР відіграла самодіяльність людей.

Тимошенко Ю.А. Физическая культура в условиях становления советской тоталитарной культуры (1920-е гг.). Рассмотрено состояние и развитие физической культуры и спорта в УССР межвоенные годы. Выявлено место физической культуры в процессе формирования советского тоталитаризма. В исследовании использованы, преимущественно, архивные документы. Акцентируется внимание на парадигмальную направленность физической культуры, собственно – на ее милитарность. Обоснована мысль, что физическая культура в исследуемый период выполняла не столько спортивную или оздоровительную функции, сколько идеологическую. Отмечено, что в спортивной политике коммунистической партии предоставлялось преимущество именно мультиспортивным мероприятиям. Доказано, что решающую роль в развитии физкультурно-спортивной сферы в УССР играла самодетельность людей.

Tymoshenko Y.O. Physical culture beyond the conditions of soviet totalitarian culture development (1920-s). It is considered the state and development of physical culture and sports in the USSR the interwar years. Found a place of physical culture in the formation of Soviet totalitarianism. The study used mainly archival documents. It focuses on the paradigmatic orientation of physical education, in fact – for her militarnost. It substantiates the idea that physical culture in the study period served not so much a sport or recreational functions as ideological. It is noted that the sports policy of the Communist Party is granted the benefit of multisport events. It is proved that a decisive role in the development of physical culture and sports areas in the USSR played amateur men.

Ключові слова:

фізична культура, милітарна парадигма, спорт, тоталітарне суспільство.

физическая культура, милитарная парадигма, спорт, тоталитарное общество.

physical culture, military paradigm, sport, totalitarian society.

Вступ.

В умовах відносної свободи, характерної для періоду нової економічної політики (1921-1928 рр.), культурне життя в Радянському Союзі нуртувалося боротьбою різноманітних течій, тенденцій, поглядів на право визначати форми і норми постреволюційної культури. Спорт і фізична культура загалом не залишалися осторонь цього процесу. Однак з часом усі вони сходять нанівець перед наступом радянської ідеологічної машини.

Робота виконана в межах планової теми НДР кафедри соціально-гуманітарних дисциплін «Парадигма здорового способу життя в дискурсах фізичного виховання і спорту» (номер державної реєстрації 0111U001716).

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Мета дослідження – з'ясувати місце фізичної культури в процесі формування радянського тоталітаризму.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють перше пореволюційне десятиліття.

Об'єктом дослідження є фізична культура і спорт у Радянському Союзі, зокрема в УРСР, у 1920-ті рр.

Предметом дослідження є фізична культура в умовах становлення радянської тоталітарної культури.

Методи дослідження. Робота ґрунтується на використанні історичного аналізу наукової літератури та джерел; системного та порівняльного аналізу.

Результати дослідження та їх обговорення.

Від середини 1920-х рр. комуністична партія бере на себе організацію спортивних фестивалів і свят із метою зафіксувати у них той сенс, мету, що вона прагне реалізувати у фізичній культурі. Такі заходи не

обов'язково були суто спортивними. Скоріше, це були політичні заходи на спортивну тематику. Всі ці масові вистави, інсценування, паради, що надавали радянському спорту першої половини ХХ ст. оруелловського (тоталітарного) вигляду, були скоріше оболонкою, ніж змістом, однак *це були часи, коли держава найбільш демонстративно втручалася в фізичну культуру з метою нав'язати їй необхідний сенс* (причому, спостерігалось це не лише в Радянському Союзі). Готовність із якою світ спорту сприйняв застосовані що до нього державою засоби ролівої моделі, з усіма її консервативними складовими, свідчить про конформістський зміст спортивного життя загалом. Спортсмени і тренери від початку більш готові до прийняття політичного порядку й дисципліни, нав'язуваної ззовні, ніж літератори чи художники. Разом із тим, зірки завжди були одним із головних складових спорту, а радянська держава досить швидко відчула необхідність у створенні власних зірок, точніше, героїв. Тому й не дивно, що поворот до антигалітаризму в спорті відбувся на кілька років раніше, ніж відмова від зрівняльних тенденцій у більшості сфер соціального, культурного й економічного життя країни. Зупинимося на кількох прикладах.

Спартакіади. Після революції радянська країна відмовилася від участі в Олімпійських іграх, при цьому мусимо зауважити, що і Західний світ не горів особливим бажанням її там бачити, влаштувавши справжню блокаду новопосталій країні. Проте, як зразок **мультиспортивного** свята Олімпійські ігри становили певний інтерес, оскільки демонстрували переваги фізичної культури й виявляли рівень спортивної підготовки. Відтак було запропоновано власний варіант змагань.

У 1913 р. соціал-демократичні партії Європи за-
сновали свій міжнародний спортивних рух. По за-
кінченні світової війни він відродився у 1920 р. в
Люцерні й інституційно оформився як Люцернський
Спортивний Інтернаціонал (надалі – ЛСІ). Після чого
були організовані дві успішні Робітничі Олімпіади – у
Празі (1921 р.) і Франкфурті (1925 р.).

Комуністи, що давно вже розійшлися із соціал-
демократією в ідеологічному плані, не хотіли посту-
патися їй у впливі на робітників і в спортивній царині.
Тому в 1921 р. вони заснували свій Червоний Спор-
тивний Інтернаціонал (надалі – ЧСІ), перший конгрес
якого відбувся 23.07.1921 р. у Москві. Його створення
в жодному разі на варто сприймати як інтерес більшо-
виків бо спорту – це був один із елементів ідеологіч-
ної боротьби, для кращого впливу на робітничий клас
Європи. Заявити про себе ЧСІ планував на згаданій
Франкфуртській робітничій Олімпіаді. Проте ні сек-
ції ЧСІ, ні радянські спортсмени на неї допущені не
були, через неузгодженість позицій. Це не значить,
що контактів між спортсменами не було взагалі – спо-
радично радянські делегації відвідували Фінляндію,
Норвегію, пізніше – Францію; у 1926 р. фіксуємо по-
їздки збірної команди Харкова з гандболу на змаган-
ня до Вюртенберга. Та європейські соціал-демократи
боялися, що в такий спосіб комуністи використають
спортивні арени для популяризації своїх ідей. І не без-
підставно – в низових колективах їм з великими труд-
нощами вдавалося протидіяти комуністичній агітації.
На Парижський конгрес ЛСІ Червоний Спортінтерн
вийшов з ініціативою про об'єднання або ж проведен-
ня спільних змагань за умови, що ЛСІ відмовиться від
офіційного вступу в Соціалістичний (Лондонський)
Інтернаціонал та Амстердамський Профспілковий Ін-
тернаціонал. Як бачимо з вимог – більшовиків мало
цікавив власне спорт, головними були саме політичні
вимоги, в яких унаочнилася ситуація в міжнародному
робітничому русі, що розділювався за ознакою прийня-
ття/не прийняття комуністичної доктрини. Спорт став
одним із фронтів цієї боротьби.

Керівники ЛСІ відкинули ці вимоги, погодившись
лише на проведення спільних змагань за умови, що
комуністи не використовуватимуть їх для пропаганди
своїх ідей. Це було зроблено аби заспокоїти низові ко-
лективи, що лояльно ставилися до союзу з комуніста-
ми. Як випливає з джерел, ЧСІ зробив ставку саме на
них, намагаючись налагодити стосунки в обхід керів-
ництва ЛСІ. Ситуацію нуртувало ще й та обставина,
що Люцернський Спортінтерн не був монолітним.
Можемо виділити в ньому кілька течій. *Ліва течія*
щиро прагнула зберегти і проводити класову лінію в
спорті, вона прихильно ставилася до комуністів і при-
ймала ЧСІ. Географічно її представники зосереджува-
лися в Ельзас-Лотарингії, Фінляндії, серед прихиль-
ників соціалістів у Німеччині та німецьких районах
Чехословаччини, Швейцарії, до певної міри в Італії.
Права течія відкидала співпрацю з ЧСІ й опиралася
на секції в Чехословаччині та Франції. *Поміркована*
течія підтримувала ідеї класової боротьби та періо-
дично виступала проти буржуазного спорту. До неї

відносилася більшість членів ЛСІ. Таку роз'єднаність
викликала низка питань принципового характеру: 1)
питання об'єднання з ЧСІ; 2) питання про співпрацю
чи ставлення до буржуазних спортивних організацій;
3) ставлення до заводських спортивних організацій та
ще низка політичних питань [1]. Радянський Союз,
використовуючи протиріччя в соціалістичному серед-
овищі Європи, намагався зміцнити свої позиції, вико-
ристовуючи, серед іншого й фізкультурно-спортивне
середовище. Цікаво, що його ідеї на міжнародній аре-
ні з цього питання не завжди корелювалися з тими іде-
ями та процесами, що протікали в самому Союзі. Та
це й не дивно. Від самого початку більшовики чітко
розмежовують: одні гасла та ідеї винятково для «вну-
трішнього вжитку», інші – «для закордону».

Варто зауважити, що вплив соціалістів та кому-
ністів на робітничий спортивний рух у різних країнах
був не однаковий, чисельність контрольованих ними
спортивних гуртків, переважно, поступалися так зва-
ним буржуазним. Зокрема, на 1927 р. ЧСІ об'єднував
секції в таких країнах: у СРСР (в 6 союзних республі-
ках) мав біля 2 млн. фізкультурників, у Чехословач-
чині його секції нараховували понад 110 тис. осіб, у
Франції – 7,5 тис. осіб, у Норвегії – 10-12 тис. осіб, в
Аргентині та Уругваї – разом біля 4 тис. осіб [2]. Як
зазначалося вище, ЧСІ мав вплив на низові організації
ЛСІ – в деяких секціях до 30%, але переважно – 5-10%
їх членів. Та все ж загалом вони навіть разом посту-
палися несоціалістичним організаціям. Для порів-
няння: у Німеччині в робітничих спортивних гуртках
(контрольованих ЛСІ та ЧСІ) нараховувалося загалом
1300 тис. осіб, а в буржуазних – 6 млн. осіб; у Франції
в робітничих гуртках – 25 тис., у буржуазних – 950
тис. осіб; у Великобританії взагалі не було соціалі-
стичних спортивних гуртків, а в буржуазних – 3 млн.
членів. Фінляндія була єдиною країною, де кількість
членів робітничих спортивних організацій була біль-
шою – 32 тис. проти 30 тис. осіб [3]. Зрозуміло, що
за такого розкладу сил несоціалістичний спортивний
рух виступав значимою загрозою щодо впливу на ро-
бітничий клас. Із цим треба було боротися і бажано
спільними зусиллями.

На міжнародній арені ці роки були не дуже сприят-
ливим для комуністичної пропаганди. В економічній
сфері наступив період стабілізації та післявоєнного
зростання. Боязнь революційних вибухів змусила лі-
дерів європейських країн покращити становище ро-
бітників через соціальне законодавство. А все, що було
добре для європейського робітництва – сприймалося
негативно комуністами, бо підривало їх пропаганду.
Відтак, у 1923-1925 рр. майже в усіх цих країнах спо-
стерігався певний застій щодо зростання чисельності
робітничих спортивних організацій. Більше того, у
документах ЧСІ цього періоду бачимо констатацію
того, що «...значительная часть рабочих спортсменов
осталась в стороне от рабочего движения и рабочих
спортивных организаций, а то и прямо вступила в
буржуазные спортивные организации. Другая часть с
головой ушла в чисто спортивную работу, что частич-
но содействовало внутреннему укреплению рабочих

спортивных организаций, что нашло отражение в росте спортивного оборудования гимнастических сил, спортивных площадок и т.д.» [4]. Из наведеного уривка бачимо, що лише злигодні були тією необхідною умовою, за якої зростає ефективність комуністичної ідеології й вона може знаходити собі прихильників. Інший момент, що привертає увагу – згадка про робітників, які «з головою поринули в спорт». З контексту документу видно, що це явище якщо й не викликає захоплення, то й не сприймається цілком негативно – у ньому вбачаються певні позитивні моменти. Однак вище, в інших документах, стосовно Радянського Союзу така зацікавленість спортом має протилежну реакцію. Знову бачимо принцип політичної доцільності – якщо спорт можемо використати для розширення своїх прихильників у Європі, то це виявляється цілком прийнятним. Цікаво, що коли постало питання зі створенням Союзної ради фізичної культури, керівники ЧСІ Подвойський і Лемберг виступили проти цього. Вони вказували на те, що Союзна рада практичної допомоги національним республікам (де вже існували свої ВРФК) суттєво не надасть, але гальмуватиме їх ініціативу й виступатиме зайвою структурою в стосунках між ними та Спортінтерном. Можливо, з точки зору логіки, ця думка була доцільною. З іншого боку – створення Союзної ВРФК однозначно зменшували вплив і політичну значимість лідерів ЧСІ, тому вони й виступали проти цього. Схожі аргументи бачимо й у протоколі засідання Бюро ЦК ЛКСМУ, яке категорично виступило проти створення ВРФК СРСР [5]. Проте в контексті Радянського Союзу не завжди варто шукати логіку, тут більш важлива доцільність. А з цієї позиції Союзна ВРФК була важливим елементом контролю за діяльністю низових структур; елементом централізованого управління фізичною культурою й отримання від нею бажаного владою результату. І в такому ракурсі фізкультурне життя відповідало тодішнім тенденціям політичного й економічного повсякдення.

Важливим напрямком боротьби, що до певної міри об'єднав деяких членів ЛСІ з секціями Червоного Спортінтерну, стала протидія організації фабрично-заводських спортивних гуртків. Справа в тому, що в досліджуваний період у низці країн Європи з ініціативи власників заводів і фабрик відкриваються спортивні гуртки, частину коштів на утримання яких виділяли ці власники, а відтак, робили заняття в них доступними для ширших соціальних верств. Зрозуміло, що такі кроки не просто переманювали робітників із соціалістичних спортивних осередків (і так нечисленних – про що писалося вище), але й повинні були якоюсь мірою притлумити соціальні протиріччя. Якщо брати за основу інтереси спортивного руху, оздоровлення, інтереси робітників – створення таких заводських спортивних осередків можна лише вітати. Але якщо підходити до цього питання з позицій класової боротьби й політичної доцільності – то звичайно, що така ініціатива була неприйнятною як для комуністів, так і для частини соціалістів. Тому цілком правильно, зі своєї точки зору, лідери ЧСІ говорили, що буржуа-

зія «...делает из своего спортивного движения великолепное явно политическое орудие для своих целей. В сознание масс она вталкивает, что спорт – это вещь совершенно аполитичная, что в спортивных занятиях все равны и т.д. Буржуазия воспитывает спортивные массы в том духе, что спорт – есть сотрудничество капиталистов и пролетариев, здесь все равны, никто ничем не отличается друг от друга» [6]. В такому контексті ця ініціатива була шкідливою для революційної боротьби, хоча для пересічного робітника від неї тільки користь. Проте, коли це більшовиків цікавили інтереси пересічного робітника, якщо на порядку денному була загроза світовій революції?

Таким чином бачимо, що, з одного боку – радянська влада відкидала можливість співпраці з буржуазними спортивними організаціями (а ті, в свою чергу, також не горіли особливим бажанням до співпраці), з іншого – європейські соціал-демократи всіляко перешкоджали участі спортсменів-комуністів у своїх спортивних заходах. Комуністи не могли миритися з таким станом справ – на кінець 1920-х рр. вони усвідомили ідеологічну силу спорту. На порядку денному стало питання організації свого масштабного спортивного заходу. Так з'явилася ідея проведення *спартакиад*.

Відтак, **перше в СРСР спортивне свято – Спартакіада 1928 р., на яку прибули представники з 12 країн – стало відповіддю на проведені у тому ж році «буржуазні» Олімпійські ігри і так звані «реформістські» ігри, організовані Люцернським Спортивним Інтернаціоналом.** На ній відзначилися й українські футболісти, які здобули перемогу в півфіналі над збірною Уругваю 7:1. Футбольна збірна Уругваю двічі виграла Олімпійські ігри, тому ця перемога була оцінена в радянській пресі з великим пафосом. Хоча всі розуміли, що ця команда, набрана з уругвайських робітників, які працювали в Європі, до переможниці Олімпійських ігор стосунку не мала.

Звертає на себе увагу риторика радянської делегації ЧСІ щодо Спартакіади та Олімпійських ігор: «Олимпиада 1928 г. явится демонстрацией националистических и фашистских устремлений буржуазии, демонстрацией ее силы, которую она хочет показать как угрозу рабочему классу. Мы должны поставить вопрос о противопоставлении Олимпиаде нашу Спартакиаду или что-нибудь подобное во всесоюзном масштабе с участием заграничных товарищей» [7]; чи в іншому документі: «...Спартакиада должна быть мощной демонстрацией сил физкультурного движения трудящихся... чтобы в противовес мощному буржуазному физкультурному и спортивному движению, устраивающему в 1928 г. свою Олимпиаду, проникнутую духом империализма, продемонстрировать общность интересов физкультурного движения трудящихся» [8]. Уже в самій назві радянських ігор містився свідомий виклик соціал-демократам, оскільки в них був не лише натяк на античного вождя повсталих рабів, але й на однойменний рух німецьких лівих, розгромлений за участі соціал-демократів у 1919 р.

Відмінністю Спартакіади від Олімпійських ігор, серед іншого, була також наявність у програмі мілі-

тарних заходів, народних танців і театралізованих вистав. Ще в процесі обговорення самої ідеї Спартакіада розглядалася як антитеза Олімпіади: «Основне місце в Спартакіаді беруть колективні змагання, масові демонстрації, інсценівки на теми класової боротьби, змагання національних спортів. Крім того, будуть індивідуальні змагання, виставки з робітничо-спортивного руху тощо.» [9]. Окрім параду на Красній площі, відкриття спартакіади 1928 р. передбачало водне свято на р. Москві та масові «гуляння» 30 тисяч людей на Ленінських горах. Оцей останній захід відтворював одну з найтипівіших і давніх форм селянського святкового дозвілля, і взагалі Спартакіада в цій частині більше нагадувала вихід на пікнік, ніж серйозний спортивний захід. Проте це вже був перший крок у бік культивування спортивної складової фізичної культури. Чемпіонство і рекордсменство все ще залишаються лайливими словами, але радянська влада вже усвідомила можливості спорту в ідеологічній обробці мас. Необхідно було знайти лише потрібну форму.

В наступні роки кількість повідомлень щодо діяльності ЧСІ значно зменшується. В цьому відчувається спад інтересу до нього з боку комуністичної партії. Надії на світову революцію не виправдалися, маси робітників не пішли за ЧСІ, а тому СРСР вдається до інших кроків щодо поширення на Заході комуністичної ідеології. Ця структура наприкінці 1920-х рр. існує суто формально – у лютому 1931 р. на Всесоюзному з'їзді ВЛКСМ керівникам Червоного Спортінтерну закидають, що впродовж двох років вони не скликали пленумів [10]. Такий стан справ можливий лише при втраті інтересу з боку радянського керівництва. Підтверджує такий висновок ситуація з організацією Берлінської Спартакіади, що планувалася на липень 1931 р. лише в лютому 1931 р. у газеті «Фізична культура» з'являється заклик взяти участь у спартакіаді. Наступна згадка про неї трапляється лише 31 березня і саме з цього числа газети в ній буде постійна рубрика про підготовку, планування і проведення відбіркових змагань тощо. Але ж за три місяці такий захід не робиться. У лютому святкували 10-ліття ЧСІ – газета «Фізична культура» наповнення здравицями на честь ЧСІ, критикою II Інтернаціоналу та Люцернського Спортінтерну, але про планований великий захід пролетарського спорту – Берлінську спартакіаду – жодного слова. Натомість із квітня – маса статей із загальним спрямуванням: «підтримати», «готуватися» і т.п., майже в кожному номері газети логотип спартакіади. Розпочинається збір коштів, випускаються марки. І от у червні стає відомо, що влада Берліна її заборонила. Знаючи радянське керівництво не можна повірити, що цей крок не був очікуваним. Складається враження, що та активність, можна сказати – істерія – навколо неї в останні місяці й були розгорнуті саме тому, що влада очікувала такого результату. А весь пафос навколо неї творився за для двох речей: по-перше, зібрати з людей під ще одним приводом додаткові кошти; по-друге, підживити мілітарстські очікування в суспільстві – «ось як буржуїни нам заважають» – й використати це як політичну акцію об'єднатися навколо партії чи

більше сил віддати індустріалізації, й, звичайно ж, організувати черговий збір коштів на черговий же дирижабль (танк, літак тощо). Щось подібне згодом буде й навколо організації Світової спартакіади в Москві у 1933 р.

Ще одним складовим тоталітарної культури європейського міжвоєнної будуть усілякі спортивно-театралізовані заходи, які в Радянському Союзі оприявнюються у формі **Дня фізкультурника**. Перше свято, присвячене фізичній культурі і спорту пройшло влітку 1923 р., суттєво не вплинувши на культурне життя столиці СРСР. Натомість у 1929 р., в уже офіційний День фізкультурника було проведено парад фізкультурників, естафету і футбольний матч між командами УСРР та РСФСР. Від 1931 р. цей день почали відзначати масовим парадом на Красній площі за присутності всього партійного керівництва. Схожі багатолюдні паради проходили й у всіх столицях республік та по великих містах. (Зокрема у 1934 р. у фізкультурних парадах у Києві та Харкові було задіяно по 40 тис. осіб, із яких 5 тис. – діти; в Одесі – 29 тис., в Дніпропетровську – 23 тис., з яких 4 тис. – діти (в обох містах); у Сталіно – 15 тис., у Вінниці – 9 тис. осіб [11].)

Заходи на честь Дня фізкультурника лише опосередковано мали стосунок до спорту. Це було передусім театралізоване політичне дійство, сфокусоване на фізичній культурі, мета якого – виправдати (обгрунтувати) ієрархію, що склалася в СРСР й отримати публічне схвалення влади тих, які виявилися на верху. Перші паради фізкультурників підкреслювали масовий і егалітарний характер фізичної культури в СРСР, вхід на Красну площу був відкритий для всіх. Проте з часом ситуація змінилася – доступ отримали лише ті хто мав звання «майстер спорту» чи значок ГПО («Готов к труду и обороне»), а з 1939 р. вхід узагалі став за квитками [12]. *Те, що починалося як багатолюдне свято з акцентом на егалітаризм (рівність усіх), перетворилося на ще один показник ієрархічності тоталітарного суспільства.*

Звернемо увагу на той момент, що фізкультурні паради були ще й демонстрацією досконалої пролетарської тілесності, яка явно не передбачала еротизму. Автори репортажів незмінно захоплено описували фізичну красу учасників, не проводячи різниці між привабливістю жіночого і чоловічого тіла. Зокрема, тіло, як інструмент індустріалізації наочно фігурувало в параді 1940 р., коли із сотень тіл було складено величезний залізничний міст. Пізніше такі «скульптури» з людських тіл (незалежно – чоловічих чи жіночих) стали невід'ємною рисою парадів фізкультурників. Це була загальна тенденція тоталітарного міжвоєнної, коли політичні поступовці намагалися соціалізувати сильного хлопця як робітника. Німецькі нацистські плакати ідеалізували сильного пролетарського чоловіка, який творить новий Рейх; радянське реалістичне мистецтво (соціалістичний реалізм) славило більшовика-стаханівця; рекламні плакати «нового єврея», сіоністського поселенця в Палестині, показували

його роздягненим до пояса, м'язистим і засмаглим, за обробкою ланів. Оскільки суттєвої різниці між спортивними заходами в Німеччині, Італії, СРСР не спостерігаємо, можемо говорити, що паради фізкультурників були тісно пов'язані з тоталітарною моделлю держави [13].

Висновки.

Таким чином зазначимо, що з кінця 1920-х рр. у спортивній політиці комуністичної партії буде надаватися перевага саме мультиспортивним заходам, порівняно зі спортивними змаганнями в окремих видах спорту. Коли проводяться змагання в якомусь одному виді всі розмови – уболівальників, коментаторів, учасників – обертаються навколо тактики, стилів, результатів тієї чи іншої, конкретної, гри. На противагу цьому, коли одночасно проводиться кілька змагань, у фокусі обговорення присутні не самі ці численні види спорту, а спорт загалом, спорт як такий, проявом якого є зустріч спортсменів різних

національностей і республік на свят молодості, динамізму, оптимізму. Загалом, як показав досвід кількох наступних десятиліть, для держави значно простіше нав'язати нові смисли, уроки, і знаки спартакіадам, а потім і олімпіадам, ніж змаганням у одному виді спорту, де гра сама по собі була і знаком і смислом. Організуючи свої мультиспортивні свята, радянське керівництво прагнуло прилучити широкі верстви населення до цивілізованих форм активності й дозвілля. В капіталістичному світі олімпійські види спорту (можливо, за винятком футболу та боксу) вважалися захопленням лише освічених верств, а в СРСР влада прагнула зробити їх формою дозвілля робітників і селян. Із часом, експерименти перших Спартакіад поступилися місцем більш серйозним формам діяльності. Й коли в 1952 р. СРСР долучився до олімпійського руху, йому не довелося розпочинати з нуля.

Література:

1. Центральний державний архів громадських об'єднань України (надалі – ЦДАГОУ) – Фонд.7. Опис.1.Справа.195.Аркуш.1,3-5
2. ЦДАГОУ – Фонд.7.Опис.1.Справа.290.Аркуш.33
3. ЦДАГОУ – Фонд.7.Опис.1.Справа.290.Аркуш.12-13
4. ЦДАГОУ – Фонд.7.Опис.1.Справа.195.Аркуш.10
5. ЦДАГОУ – Фонд.1.Опис.20. Справа.2010.Аркуш.67,69
6. ЦДАГОУ – Фонд.7.Опис.1.Справа.290.Аркуш.8-9
7. ЦДАГОУ – Фонд.7.Опис.1.Справа.290.Аркуш.14
8. ЦДАГОУ – Фонд.7.Опис.1.Справа.195.Аркуш.19
9. С.Павлов. Науково-технічна нарада з фізкультури. // «Комсомолець України» – Харків, 1926. – 26 жовтня
10. З промови відповідального секретаря ВРФК СРСР т. Григор'єва на Всесоюзному з'їзді ВЛКСМ. // «Фізична культура» – Харків, 1931. – 6 лютого
11. ЦДАГОУ – Фонд.7.Опис.1.Справа.1187.Аркуш.1
12. Роберт Эдельман. Серьезная забава. История зрелищного спорта в СССР. – М.: Советский спорт, 2008. – С. 77-79
13. Нові перспективи історіописання / За ред. П.Берка; Пер. з англ. – К.: Ніка-Центр, 2004. – С. 303

Информация об авторе:

Тымошенко Юрий Александрович

Tymoshenko@mail.ru

Национальный университет физического воспитания и спорта

Украины

ул. Физкультуры 1, г.Киев-150, 01680, Украина.

Поступила в редакцию 27.10.2011г.

References:

1. *Central'nij derzhavnij arkhiv gromads'kikh ob'iednan' Ukraini* [Central State Archive of Public Associations of Ukraine]. Fund 7. Description 1. Case 195, pp. 1,3-5.
2. *Central'nij derzhavnij arkhiv gromads'kikh ob'iednan' Ukraini* [Central State Archive of Public Associations of Ukraine]. Fund 7. Description 1. Case 290, p. 33.
3. *Central'nij derzhavnij arkhiv gromads'kikh ob'iednan' Ukraini* [Central State Archive of Public Associations of Ukraine]. Fund 7. Description 1. Case 290, pp. 12-13.
4. *Central'nij derzhavnij arkhiv gromads'kikh ob'iednan' Ukraini* [Central State Archive of Public Associations of Ukraine]. Fund 7. Description 1. Case 195, p. 10.
5. *Central'nij derzhavnij arkhiv gromads'kikh ob'iednan' Ukraini* [Central State Archive of Public Associations of Ukraine]. Fund 1. Description 20. Case 2010, pp. 67, 69.
6. *Central'nij derzhavnij arkhiv gromads'kikh ob'iednan' Ukraini* [Central State Archive of Public Associations of Ukraine]. Fund 7. Description 1. Case 290, pp. 8-9.
7. *Central'nij derzhavnij arkhiv gromads'kikh ob'iednan' Ukraini* [Central State Archive of Public Associations of Ukraine]. Fund 7. Description 1. Case 290, p. 14.
8. *Central'nij derzhavnij arkhiv gromads'kikh ob'iednan' Ukraini* [Central State Archive of Public Associations of Ukraine]. Fund 7. Description 1. Case 195, p. 19.
9. Pavlov S. *Komsomolec' Ukraini* [Komsomol member of Ukraine], Kharkov, 1926, 26 October.
10. Grigor'iev T. Promova [Speech]. *Fizichna kul'tura* [Physical culture], Kharkov, 1931, 6 February.
11. *Central'nij derzhavnij arkhiv gromads'kikh ob'iednan' Ukraini* [Central State Archive of Public Associations of Ukraine]. Fund 7. Description 1. Case 1187, p. 1.
12. Robert Edel'man. *Ser'eznaia zabava. Istoriia zrelishchnogo sporta v SSSR* [Serious fun. History of spectacle sport in the USSR], Moscow, Soviet sport, 2008, pp. 77-79
13. Berk P. *Novi perspektivi istoriopisannia* [New perspectives describe the history], Kiev, Nika-Center, 2004, p. 303.

Information about the author:

Tymoshenko Iurij Aleksandrovich

Tymoshenko@mail.ru

National University of Physical Education and Sport of Ukraine

Physical Education str. 1, Kiev-150, 01680, Ukraine.

Came to edition 27.10.2011.